

De slag om de Postbank

DR. F. E. KLIJN*

Inleiding

In *ESB* van 28 juli 1982 gaat drs. Pouw in zijn artikel „De Postbank” in op het voorliggende Postbankwetsontwerp en de bijbehorende Nota van wijzigingen die enkele weken geleden door de ministers van Financiën en van Verkeer en Waterstaat is toegestuurd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In zijn artikel constateert Pouw enerzijds dat in de Nota van wijzigingen is voorbijgegaan aan de kritiek die door het bankwezen op het wetsontwerp is geuit. Anderzijds stelt hij nog eens vast dat voor het veiligstellen van de overheids-gelddiensten omvorming tot een Postbank niet noodzakelijk is. Met de eerste constatering ben ik het eens; de tweede vaststelling daarentegen kan ik niet delen. Kennelijk bevind ik mij hierbij in het gezelschap van de bewindslieden, getuige op hun besluit eerdere, soortgelijke kritiek van het bankwezen ter zijde te leggen en het *continuïteitsargument* nog eens te benadrukken. In dit kader wil ik opmerken dat ik reeds eerder, in een artikel in *Bank- en Effectenbedrijf* van december 1980 de kwantitatieve onderbouwing van de bezwaren van de Nederlandse Bankiersvereniging tegen de Postbank, zoals neergelegd in haar brief van 20 juni 1980 aan de leden der Tweede Kamer der Staten-Generaal, in detail heb weerlegd en ontkracht. Dit artikel heeft geen aanleiding gegeven tot voortzetting van de gedachtenwisseling. Wel vond mijn analyse in academische kringen alsook binnen het bankwezen — zij het slechts mondeling — instemming. Het uitblijven van een schriftelijke reactie vormt een vingerwijzing omtrent de reden waarom de ministers in de eerder geuite kritiek van het bankwezen geen aanleiding hebben gevonden tot fundamentele wijziging van het Postbankwetsontwerp.

Het continuïteitsargument onder de loep

Ter toetsing van het continuïteitsargument gaat Pouw in zijn artikel allereerst in op de balansontwikkeling (1975-1981) en de ontwikkeling der

marktaandelen (1965-1981) van Postgiro/Rijkspostspaarbank. Als tweede toetsingscriterium hanteert Pouw de rendementsontwikkeling van Postgiro/Rijkspostspaarbank.

Tegen deze wijze van benaderen kan geen bezwaar worden aangetekend. Bij elke beoordeling door een bank van de kredietwaardigheid van haar cliënten nemen deze criteria veelal een centrale plaats in. De grote mate van deskundigheid en zorgvuldigheid die in dit verband dan ook van het bankwezen zou mogen worden verwacht, wordt evenwel in Pouws expertise node gemist. Naast het ondergeschikte, maar wel opmerkelijke feit dat Pouw blijkbaar niet goed raad weet met de situering van de veel omstreden Voorziening Algemeen Risico (VAR) — hij rekent de VAR eerst tot het garantievermogen en later tot de post crediteuren (dit laatste is correct) — moeten bij een groot aantal onderdelen van zijn analyse van de balansontwikkeling en marktpositie van Postgiro/Rijkspostspaarbank kritische kanttekeningen worden geplaatst 1).

Constateringen dat de groei van het balanstotaal in de periode 1975-1981 9% bedroeg en de groei van het gemiddelde tegoed op de spaarrekeningen 6%, krijgen mijns inziens pas betekenis indien deze gegevens worden gerelateerd aan vergelijkbare cijfers betreffende het bankwezen, dan wel aan relevante exogene variabelen zoals de groei van het nationale inkomen, het inflatiepercentage, of de gemiddelde rentevergoeding. Maar deze cijfers werden — bewust of onbewust — weggelaten. Uit de vergelijking van het genoemde groeipercentage van 9 met het groeipercentage dat globaal gesproken door het bankwezen op zijn kernbedrijf werd gerealiseerd (± 14) zal duidelijk zijn dat de levenskracht van Postgiro/Rijkspostspaarbank minder hoog moet worden aangeslagen dan Pouw suggereert. Ook de groei van het gemiddeld spaartegoed, ad 6%, verliest aan glans indien wordt bedacht dat in de desbetreffende periode reeds op grond van de toen vigerende rentevergoeding een groei van $\pm 6\%$ mocht worden verwacht.

Een ander voorbeeld van onzorgvuldig presenteren van cijfers betreft de uit-

spraak dat de gemiddelde groei van hypothecaire en consumptieve kredietverlening in de periode 1975-1981 „maar liefst 40% resp. 36% per jaar” bedroeg. Jammer genoeg heeft Pouw niet getracht deze cijfers op zodanig genuanceerde wijze te presenteren dat blijkt dat het eerste jaar van de bestudeerde periode samenviel met het jaar waarin Postgiro/Rijkspostspaarbank haar activiteiten op de markt der consumptieve en hypothecaire kredietverlening begon te ontplooiën. Een hoge groei is vanuit een startpositie immers snel gemaakt. Dit wetend zal men naar mijn mening tot andere uitspraken neigen dan Pouw. In hoeverre Pouw hierbij bewust dan wel uit onwetendheid heeft gehandeld, is mij onbekend. Opvallend is wel de sterke overeenkomst met de wijze waarop de Bankiersvereniging destijds haar standpunt kwantitatief onderbouwde.

Ook elders in het artikel van Pouw kunnen dergelijke staaltjes van onzorgvuldigheid worden aangetroffen. Uiterst kras acht ik de uitspraak die Pouw op basis van zijn tabel 3 doet: „Alleen wat betreft het aantal particuliere rekeninghouders scoort de „Postbank” wat lager, maar daar staat tegenover een *aanzienlijk (ruim 20%)* hoger gemiddeld tegoed per rekening”. Immers, aan de hand van de tabel moet worden vastgesteld dat het „*wat lager*” betrekking heeft op $\pm 26\%$.

Bleek reeds dat Pouw moeite heeft met het plaatsen van de VAR op een bancaire balans, uit zijn opmerkingen over de spaarmarkt geeft hij evenzeer blijk van een gemis aan inzicht in de bancaire verhoudingen. Zijn bewering dat de hoogrentende depositofaciliteiten van de banken geen verwende kracht hebben uitgeoefend op de spaargelden bij de traditionele spaarinstellingen laat zich moeilijk rijmen met de publikaties van De Nederlandsche Bank. Uit deze publikaties blijkt dat in de achter ons liggende periode met omgekeerde rentestructuur het aandeel van de hoogrentende deposito's in het totale volume van de aan de banken toevertrouwde spaargelden is gegroeid tot 37%. Het feit dat de spaarbanken ondanks het ontbreken van wettelijke belemmeringen slechts op zeer bescheiden schaal deposito's konden aantrekken, houdt verband met het ontbreken van voldoende flexibiliteit bij het aanpassen van de termijn van rentefixatie van hun uitzettingen.

Als tweede maatstaf tot het bepalen van de continuïteitsperspectieven van Postgiro/Rijkspostspaarbank hanteert

*De auteur is werkzaam bij de Rijkspostspaarbank te Amsterdam.

1) In deze reactie zal ik mij ter wille van de leesbaarheid beperken tot enkele illustraties. Een uitputtend commentaar op het commentaar van Pouw kan bij mij worden verkregen.

Pouw de rendementsontwikkelingen. Hij concludeert dat de rendementsontwikkeling bij de gelddiensten geen „voedsel” geeft aan de stelling dat de continuïteit in gevaar is. Met dit standpunt kan ik het niet eens zijn. Voor het maken van rendement is naast een zekere prijsdifferentialie ook volume noodzakelijk. De prijsdifferentialie wordt voor de Postgiro, en in mindere mate voor de RPS, exogeen bepaald. In de afgelopen jaren heeft de sterke stijging van het renteniveau ondanks een niet sterk groeiend volume geleid tot een aanzienlijke stijging van het rendement. Het zal duidelijk zijn dat bij een wegvallen van de opwaartse druk op de rente in Nederland ook het rendement en daarmee de continuïteit van onze instelling wezenlijk onder druk zal kunnen komen te staan. In dit kader zij opgemerkt dat zelfs in 1981, toen de rente op een hoog niveau bleef, er toch al sprake was van een druk op het rendement van de PCGD ten bedrage van ongeveer f. 100 mln. Ook in dit opzicht is een verdere uitbouw van de balansstructuur der Postgiro/Rijkspostspaarbank tot een balansstructuur zoals de banken die kennen, en met alle voordelen van dien, noodzakelijk.

Een laatste opmerking betreft de passage waarin wordt gesteld dat destijds de toenmalige staatssecretaris de kwantitatieve onderbouwing van de bezwaren van het bankwezen als correct zou hebben bestempeld. Ook hier moet worden gesteld dat er sprake is van een onjuiste weergave van de feiten. De staatssecretaris heeft — zulks naar aanleiding van een vraag — medegedeeld dat de gepresenteerde cijfers correct waren. Over de hierop gebaseerde analyse en conclusies evenwel heeft zij — terecht — geen uitspraak gedaan.

Conclusie

Helaas moet worden vastgesteld dat het artikel van Pouw niet alsnog de lang verwachte reactie vormt op mijn in noot 1 genoemde artikel in *Bank- en Effectenbedrijf*. Het belangrijkste bezwaar tegen de kritiek van het bankwezen blijft overigens dat zij het gezegde „bankieren is vooruitzien” niet toepast bij haar beoordeling van de continuïteit van de Postbank. Het wordt tijd dat het bankwezen naast haar retrospectieve analyse een prospectieve analyse plaatst. Pouws betoog vormt in grote trekken een herhaling van de oude — door mij weerlegde — argumenten van de Bankiersvereniging. Tevens moet worden vastgesteld dat het bankwezen, in dit geval bij monde van Pouw, zijn geloofwaardigheid als serieuze discussiepartner inzake de Postbank verliest, indien het voortgaat zijn kritiek te uiten op de wijze zoals deze thans in het artikel van Pouw is betracht, en reeds eerder tot uiting kwam in de genoemde brief aan de

leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

F. E. Klijn

Naschrift

Inleiding

Dr. Klijn blijkt een wel zéér originele kijk te hebben op de reden waarom de ministers in de Nota van wijzigingen niet hebben gereageerd op de bezwaren van het bankwezen tegen het Wetsontwerp Postbank. Klijn vermoedt dat dit komt omdat hij zelf in een artikel in *Bank- en Effectenbedrijf* deze bezwaren al voldoende heeft „weerlegd”. Hoe origineel ook, ik acht deze kijk niet erg realistisch.

Blijkens zijn reactie is Klijn overigens wel teleurgesteld dat er nooit iemand schriftelijk heeft gereageerd op dat artikel. Daarom meldt hij dat zijn analyse wel mondelinge instemming vond in „academische kringen alsook binnen het bankwezen”. Een dergelijke bewering zegt echter niets over de deskundigheid van de „instemmers” inzake deze materie en is daarom volkomen nietszeggend.

Mijn artikel is inderdaad niet geschreven als „lang verwachte” reactie op zijn artikel; met deze conclusie van Klijn ben ik het dus eens. Mijn artikel vormt wel een persoonlijke reactie op de bij de Kamer ingediende Postbankplannen. Ik betreur dat mijn zakelijk betoog Klijn tot zo'n emotionele reactie heeft gebracht. Zijn opmerkingen over de geloofwaardigheid van het bankwezen beschouw ik als niet ter zake, evenals zijn twijfel aan mijn integriteit. Op zijn overige opmerkingen zal ik ingaan.

Opnieuw het continuïteitsargument

In mijn analyse staat centraal dat voor de beoordeling van de continuïteit van de gelddiensten niet alleen naar het teruglopend marktaandeel voor spaargelden en zakelijke girale tegoeden moet worden gekeken, maar óók naar het oplopend marktaandeel voor particuliere girale tegoeden, hypotheek en consumptief krediet. Het is opvallend dat Klijn hierop in het geheel niet ingaat. Mede op grond van dit totaalbeeld is mijn conclusie gebaseerd dat de continuïteit van de gelddiensten niet in gevaar is. Daarnaast heb ik ter beoordeling van de continuïteit op de rendementsontwikkeling gewezen, die in de afgelopen jaren bij de gelddiensten gunstiger was dan bij de algemene banken. Klijn wijt dit aan de sterke stijging van de rente, die de rentabiliteit van de gelddiensten gunstig zou hebben beïnvloed. Zelfs al

zou dit verband juist zijn, dan nog is het niet erg fraai om op grond van een niet-beargumenteerde verwachting dat de rente structureel gaat dalen, tot ongunstige continuïteitsvooruitzichten te concluderen. Een incidentele rentedaling is voor de beoordeling van de continuïteitsvooruitzichten niet relevant, daar deze wordt gevolgd door rentestijging die, volgens Klijn, het rendement van de gelddiensten gunstig beïnvloedt.

Klijn gaat wel uitvoerig in op de nevenzaken als de balansontwikkeling van de Postbank, een inleidend onderdeel waaruit ik géén conclusies heb getrokken t.a.v. de continuïteit, zodat een uitgebreide toelichting achterwege kon blijven. Ten aanzien van de VAR ben ik van mening dat Klijn zich vergist. De VAR is een stille reserve, die als zodanig deel uitmaakt van het garantievermogen, maar wordt geboekt onder de post crediteuren. De passage over het „wat lagere” aantal particuliere rekeninghouders is door Klijn onnauwkeurig gelezen. In deze zin wordt, in tegenstelling tot tabel 3, niet gesproken over de groei van het aantal rekeninghouders. De gewraakte zin is dan ook geen conclusie uit, maar een aanvulling op tabel 3. De Postbank scoort met 4,5 mln. rekeningen „wat lager” dan de totaliteit van het bankwezen met 4,8 mln. rekeningen (1981). Dat is geen verschil van 26%, maar van slechts 7%.

Mijn opmerkingen over de spaarmarkt zijn eveneens slordig gelezen. Ik heb niet ontkend dat er spaargelden van de RPS kunnen zijn overgeheveld naar hoogrentende depositorekeningen bij het bankwezen. Ik heb betwijfeld of het ontbreken van depositofaciliteiten wel een voldoende verklaring vormt voor het marktverlies van de RPS. Mijns inziens is dit verlies primair terug te voeren op de directe kredietrestrictie, die met name de algemene banken noodzaakte tot een actief beroep op lange passiva waaronder spaargelden.

Conclusie

De reactie van dr. Klijn geeft mij geen enkele aanleiding mijn analyse en daarmee de conclusie bij te stellen. Hij toont immers in het geheel niet aan dat de continuïteit van de gelddiensten wel in gevaar zou zijn. Daartegen probeert Klijn via herhaalde insinuaties, die mijn kundigheid en zorgvuldigheid in twijfel moeten trekken, tevergeefs z'n gram te halen op detailpunten. Kritische kanttekeningen op de hoofdlijn van mijn betoog worden door Klijn vermeden, waarschijnlijk omdat het gepresenteerde cijfermateriaal zich niet leent voor zo'n emotionele reactie.

R. Th. V. M. Pouw